

Csillagászat történet

Hell Miksa és Sajnovics János bibliográfiája II.

- LITROW, Carl Ludwig: P. Hell's Reise nach Vardoe bei Lappland und seine Beobachtung des Venus--Durchganges im Jahre 1769. Wien, 1835, XVI, 166. p. (Részleteket közül Hell naplójából. A bevezetésként olvasható életrajz "Kurze Biographie des Astronomen P. Max. Hell" címmel klny.-ként is megjelent.)
- LŐRINCZ Zoltán: A finn--magyar rokonság felfedezése. Hell emlékezete. = Búvár, 1940. 1. sz.
- MENCSIK Ferdinánd: Schlözer Ágoston Lajos levelei Hell Miksához, 1772. febr. 29. = Történelmi Tár, 1905. 143--147. p.
- Maximilián Hell 1720--1792. Zborník prednások z konferencie o živote a diele Maximiliána Hella. Banská Stiavnica, 1970. 101. p. 13 kép
- MIKESY Sándor: A Sajnovics név eredetéről. = Gulya J.--Szathmári I. (szerk.): Sajnovics János. Bp. 1974. 71--72. p.
- MUNKÁCSI Bernát: A magyar összehasonlító nyelvtudomány első virágzása kora. 1. Sajnovics. 2. Sajnovics hatása a hazai irodalomra. = Magyar Nyelvőr, 1882. 342--350., 385--393. p.
- NEWCOMB, Simon: On Hell's Alleged Falsification of his Observations of the Transit of Venus in 1769. = Monthly Notices of the Royal Astronomical Society 1883. 371--381. p.
- NIELSEN, Alex: Pater Hell og Venuspassagen 1769. = Nordisk Astronomisk Tidsskrift, Kopenhagen, 1957. Nr. 3.
- NOVÁK, Ján: Maximilián Hell. = Vlastivedny Casopis, 1970. Nr. 2. 77--80. p.
- PAJDUSÁKOVÁ, Ludmilla: Maximilián Hell. Hurbanovo, 1970.
- PAPP Márton: Hell Miksa. = Természettudományi Közlöny, 1869. 343--348. p.
- PINZGER Ferenc: Hell és Sajnovics vardói útja. = A kalocsai érseki gimnázium értesítője, 1911/12. Kalocsa, 1912. 3--53. p. Klny. is.
- PINZGER Ferenc: Hell Miksa emlékezete. Születésének kétszázadik évfordulójára, különös tekintettel vardói útjára. 1. Hell élete és működése. 2. Hell levelezése. Mit einem deutschen Auszuge aus dem Werke: Erinnerung an Maximilian Hell. Bp. 1--2. köt. 1920--1927. 145, 255, 22 p.
- PINZGER Ferenc: Hell Miksa emlékezete. Zum Gedachtnis Maximilian Hells. = Stella Csillagászati Egyesület almanachja, Bp. 1928. 176--200., 271--274. p. -- Klny. is.
- PONORI THEWREWK Aurél: Hell nyomában Vardó szigetén. = Föld és Ég, 1985. 12. sz. 368--370. p. 3 kép.
- SALÁNKI István: Levél Sajnovicsról. = Magyar Nyelv, 1964. 250--252. p.
- SARTON, G.: Vindication of Father Hell. = Isis, 1944. 97--105. p.
- SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. IV. köt. Bp. 1896. 659--664. p. Sajnovics János szócikk
- SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. XII. köt. Bp. 1908. 38--41. p. Hell Miksa szócikk
- TIBENSKY, Ján: Maximilián Hell, vniakajúci astronóm 18. storocia. = Svet vedy, Bratislava, 1970/5. 268--274. p.
- VÁRKONYI Nándor: Sajnovics János és Hell Miksa vardói útja. = Életünk,

Szombathely, 1968. 79--87. p.

VASS József: Sajnovics János két ismeretlen levele. = Új Magyar Múzeum, 1857. I. 136--146. p.

VIDA Mária: Hell Miksa. = Orvosi Hetilap, 1972. 44. sz. 2661--2663. p.

VIDA, Mária: Miksa Hell, a polyhistor astronomer. = Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei 69--70. Bp. 1973. 209--213. p.

ZAICZ, Gábor: The Etymologist Sajnovics. = Acta Linguistica, 1970. 323--327. p.

ZEMPLÉN Jolán, M.: Hell Miksa, a XVIII. század nagy magyar csillagásza (1720--1792). = A Fizika Tanítása, 1970. 123--125. p.

ZÉTÉNYI Endre: Kétszáz éve. Magyar tudósok Vénusz-lesen a Jeges-tenger partján. = Magyar Nemzet, 1969. június 1. 8.p.

ZÉTÉNYI Endre: Hell Miksa. = Természet Világa, 1970. 5. sz. 210--211. p. 4 kép.

ZÉTÉNYI Endre: Hell Miksa csillagász. = Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Acta Academiae Pedagogicae Agriensis VIII. Eger, 1970. 439--452. p.

ZSIRAI Miklós: A modern nyelvtudomány magyar úttörői. 1. Sajnovics és Gyarmathi. Bp. 1952. 55 p.

HADOBÁS SÁNDOR

Könyvajánlat

Oronce Finé's First Book of Solar Horology (Oronce Finé Első Könyve a Nap-Órásságról). Az 1560. évi másolat alapján átültette P.I. Drinkwater, az életrajzot írta Ch. K. Aked — Shipton on Stour, 1990. 32 o. 39 ábra

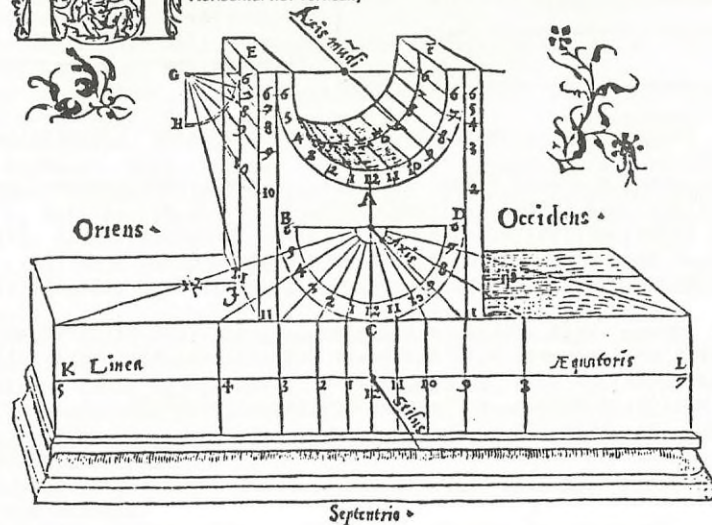
Múzeumi gyűjteményekben, régi épületek falán sokan láttak már több évszázados hordozható napórákat. Azt viszont a régi műszerekkel foglalkozó szakemberek sem nagyon tudják, hogy milyen geometriai és matematikai elvek szerint szerkesztették négy-öt évszázaddal ezelőtt a néha meglepően precíz, máskor meghökkenően hibás napórákat. Ezért is érdekes ez a kis füzet, mivel szerzője, a sokoldalú francia matematikus, Oronce Finé (1494–1555), vagy latinosan Oroncius Fineus, pontosan leírja a napórák és csillagórák szerkesztésének mértani és matematikai módszereit.

Am aki most akarja a különböző napórátípusok szerkesztési módját elsajátítani, ugyancsak haszonnal olvashatja ezt a könyvet, mivel a benne lefektetett szabályok ma is helytállóak. Finé bemutatja a vízszintes, a függőleges, a déli iránytól elhajló falra tervezett, a kehely és a sokszögletű napórák szerkesztését, és leírja a csillagóra (nocturnalium) készítését, amely segítségével a Nagy Medve állásából állapítható meg az idő.

PROPOSITION VIII

How to make Sundials in the plane of the Æquinoctial, with an understanding of the basic principles involved in their function.

HEREIN are described Dials which are "æquinoctial", that is, in the plane of the Æquinoctial ... [Our Author provides the following illustration of a composite Sundial to be set up at any point on the earthly Equator (I preserve the diphthong for the Cœlestial coordinate!), which says more, more clearly, than his many words; although it has an obvious fault in that the lowest facet, bearing the Equatorial Line (Linea Æquatoris), should be Horizontal not vertical.]

Ábra Oronce Finé napórákonyvéből

Ezt a művet Finé eredetileg az 1531-ben kiadott "Protomathesis" c. aritmetikai, mértani és csillagászati—földrajzi munkájának egyik részeként írta (latinul), de 1560-ban önálló könyvként, "De Solaribus Horologiis" címen újból kiadták. Ez utóbbi, igen ritka munka került az angol Charles K. Aked hirtokába, és az erről készült angol fordítást dolgozta fel Peter I. Drinkwater, történész és amatőr napórákutató. Az áttüztetés érdekessége, hogy a régimódi, nehézkes matematikai nyelvezetet mai formába öltöztették, és jegyzetként közölték, hogy egy-egy érték kiszámolására ma milyen formulát alkalmaznak.

Ilyen módon Finé könyvecskéjét mindenki jól használhatja mint bevezetést a napórákészítésbe. A mellékelt nagyszámú kép pedig ötletet adhat a legkülönbözőbb napórátípusok megszerkesztéséhez. Bibliofil kiadványok, matematika- és csillagásztörténet iránt érdeklődők és napórákészítők számára egyaránt ajánlhatjuk!

A könyv magánkiadás, 3,75 angol fontért megrendelhető a következő címen: Peter I. Drinkwater, 56 Church Street, Shipton-on-Stour, Warwickshire, CV36 4AS, England.

i. Bartha Lajos

12 J . M V	13 J . M o v	14 M J . o v	15 M J . o v
16 M J . o v	17 M . J . o v	18 M . J .	19 M . J .
20 M . o v J	21 M . o v J	22 M . o v J	23 V M J

A Vénusz, a Mars és a Jupiter együttállásai júniusban (Heelal Hemelkalender)

Meteor csillagászati évkönyv 1991

Évkönyvünk a következő címen fizethető elő (rózsaszín postautalványon): Magyar Csillagászati Egyesület, 1399 Budapest, Pf. 701/29. Ára — a postaköltséget beszámítva — 120 Ft, tagoknak 80 Ft. Hétfői MCSE-ügyeleteinken is megvásárolható, az Urániában.

Adok-veszek

ELADÓ egy 63/840-es Telementor távcső, esetleg elcserélném 1541-es floppyra. Ár megegyezés szerint. Fekete János, 3561 Felsőzsolca, Zrínyi Miklós u. 6.

ELADÓ egy 16-H típusú Zeiss-okulár, ára 1100 Ft. Sári Attila, 8230 Balatonfüred, Köztársaság u. 1/A. tel.: (86)-43-737

ELADÓ egy 110/806-os Mizár-reflektor (15 ezer Ft), egy MTO 1000-es teleobjektív (10 ezer Ft) és egy 200/3000-es Cassegrain-távcső Star Instruments optikával, profi paralaktikus mechanikával, óragéppel, kimondottan igényesnek (irányár: 80 ezer Ft). Érdeklődni az MCSE-nél lehet postacímünkön, 1399 Budapest, Pf. 701/29, ill. hétfői ügyeletünkön.

ELADÓK a Föld és Ég következő számai: 90/7 (3 db), 90/8 (1 db), 90/9 (2 db), valamint a Tudomány 89 szeptemberi (1 db) és decemberi (1 db) számai. VENNÉK asztrofotózásra is alkalmas osztottkörös mechanikát. Kárpáti Ádám, 1203 Budapest, Határ u. 11. tel. 128-4012

ELADÓ egy vadonatúj H-25-ös Zeiss-okulár (1100 Ft) és egy 200 vonal/mm-es optikai rács (500 Ft). Vicián Zoltán, 3041 Héhalom, Felszabadulás u. 22.

ELADÓ "Törpe" fényképnagyító, sötétkamra lámpa, szárító, krómlap, gumihenger és egy spiráltank 24x36-os filmhez 1800 Ft-ért, esetleg 20x50-es Tento-monokulárra cserélném. Fülöp József, 3531 Miskolc, Salétrom u. 11. tel.: (46) 82-645

VÁLLALOM távcsőtükörök újracsiszolását 40 cm-es átmérig. Vállalok tükröcsiszolást, hozott üvegkorongból. Csatlós Géza, 1021 Budapest, Kuruclesi u. 51/b. tel. 122-1050

ELADÓ eredeti Zeiss SFO objektív-napszűrő (63 mm-es) foglalattal, dobozával együtt. Telementorhoz vagy nagyobb távcsövekhez is jó. Irányár: 2900 Ft. Keszthelyi Sándor, 7624 Pécs, Alkotmány u. 3.

TÁVCSŐALKATRÉSZEK rajz szerinti elkészítése megrendelhető Kocska Tamásnál (3600 Ózd, Táncsics ltp. 6.)

ELADÓ egy Orion gyártmányú, 220 voltos, 1250 wattos feszültségstabilizátor tartalék csövekkel, valamint egy 15 mm-es akromatikus okulár. VENNÉK 4 mm-es, jó minőségű orthoszkopikus okulárt. Basa László, 1031 Budapest, Kadosa u. 56., tel.: 160-7541.

ELADÓ 150/1500-as Newton-reflektor, masszív állvánnyal. Dr. Krause Béla, 1026 Bp., Kelemen László u. 13. tel.: 176-3397

VENNÉK NDK gyártmányú fa fotoállványt. Káloczy Péter, 180-1136

VENNÉK zenitprizmát. Kardos Mihály, 2527 Máriahalom, Széchényi u. 34.

VENNÉK 10 mm-es Zeiss orthoszkopikus okulárt. Kárpáti Ádám, 1203 Bp., Határ út 11., tel.: 128-4012

VENNÉK Zeiss-csőhöz Barlow-sokszorozót és M 42x1-es fotoadaptert. Derényi Károly, 1112 Budapest, Menyecske u. 25. tel.: 162-6248

Csillagászati képeslapok

A Konkoly-évforduló tiszteletére 4 db képeslapot jelentetett meg az MCSE korabeli dokumentumok alapján (az ógyallai csillagvizsgáló épületéről, ill. Konkoly Thege Miklós távcsöveiről). Képeslapjaink megvásárolhatók hétfői ügyeletünkön (15 Ft/db), ill. megrendelhetők postautalványon (kizárólag a teljes sorozat) 60 Ft-ért postacímünkön: MCSE 1399 Budapest, Pf. 701/29.

A TÁVCSŐ REGÉNYE: Horváth Árpád gazdagon illusztrált, a csillagászati távcsövek fejlődésével foglalkozó könyve megrendelhető az MCSE-nél, 120 Ft-os áron. Megrendeléseket kizárólag rózsaszín postautalványon történő befizetéssel fogadunk el, az Egyesület postacímén. A könyv térítési díja az ügyintézési és postaköltségeket is fedezi. MCSE, 1399 Budapest, Pf. 701/29.

ÚJ ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE! Korlátozott számban, kedvezményes áron megrendelhető a Meteor 1990-es évfolyama, mely számos, jelenleg is használható információt tartalmaz észlelési és távcsőépítési témakörökből. Rózsaszín postautalványon rendelhető meg 400 Ft-ért a Magyar Csillagászati Egyesület postacímén (1399 Budapest, Pf. 701/29.).

Az Égbolt Atlasza

Antonín Becvár 1947—48-ban alkotta meg a Skalnate Pleso-i (Kőpataki-tó) csillagvizsgálóban a szakmabeliek és az amatőr csillagászok körében is népszerű csillagatlaszát, az Atlas Coelit. A közel fél évszázada megjelent térkép napjainkra sem veszített értékéből, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy számtalan kalózkidítása, fénymásolt példánya készült. Ez annak köszönhető, hogy a kiadási jogot az ötvenes évek végén megvásárolta a Sky Publishing Corporation, csehszlovákiai kiadása megszűnt, és a korábban kinyomott példányok hamar elfogytak. Ennek okán mindeenként úgy segített magán, ahogy tudott. A rongyosra forgatott példányok mellett megjelentek a fénymásoltak — többnyire nagyon gyenge minőségben. A legutolsó, 1956-os kiadás hatszínű változata ma már csak csillagvizsgálókban lelhető fel, de ott is gondosan elzárva. Ismerkedjünk meg ezzel a térképpel!

Az 1950,0 ekvínokciumra megalkotott térkép 16 lapból áll, amelyen valamennyi 7,75 magnitúdónál fényesebb csillag fel van tüntetve. A deklináció az atlasz bármely pontján azonos léptékben szerepel, ahol is 1° -nak 7,5 mm felel meg. Ezáltal a deklinációértékek akár vonalzóval is lemérhetőek. A csillagok helyzetének pontossága $2'$. Az atlasz 32571 csillagot tartalmaz, amelyből 4425 kettőscsillag ill. többes rendszer. A változócsillagok közül 509 db került a térképre, csak azok, amelyek maximumban elérik a Coeli határfényességét. A nővák fényességük maximuma szerint vannak berajzolva. A Tejút izofotavonalaként látható az egyes lapokon. A nyílthalmazok (249 db), gömbthalmazok (93), diffúz ködök (233) és planetáris ködök (83) esetében 7,75 magnitúdónál halványabbak is térképre kerültek. Az atlasz 1121 db galaxist is feltüntet 13 magnitúdós fényességhatárig.

Becvár az alábbi katalógusokat használta fel munkájához: a négykötetes Boss-féle Általános Katalógust, a kilenc-kötetes Henry Draper katalógust, Cederbladov diffúz ködöket tartalmazó katalógusát, valamint a déli égbolt kettőscsillagait tartalmazó Innes-féle katalógust. A szerző saját bevallása szerint 3250 munkaórát dolgozott az atlasz elkészítésén.

A Coeli magyarországi kiadása az Uránia Csillagvizsgálótól rendelhető meg Meteor Atlasz '82 néven, utánvétellel. Jelenlegi ára 165 Ft. A rendeléseket az Uránia Csillagvizsgáló számára küldjük (1253 Budapest, Pf. 36.).

(Trifid 2)